

2. Bujal's'ka T. B. Teoretychni ta praktychni aspekty roboty kuratoriv z adaptacii' studentiv pershogo kursu v umovah vyshhogo navchal'nogo zakladu / T. B. Bujal's'ka, M. D. Pryshhak // Visnyk Vinnyc'kogo politehnicznego instytutu. – 2008. – № 5. – S. 105–112.
3. Dubasenjuk O. A. Metodychni rekomendacii' kuratoru akademichnoi' grupy z vyhovnoi' roboty sered studentiv peduniversitytetu / O. A. Dubasenjuk. – Zhytomyr : Zhytomyr. derzh. ped. un-t, 2000. – 87 s.
4. Djabel L. I. Metodychni rekomendacii' dlja zanjat' po socializacii' studentiv-pershokursnykiv / L. I. Djabel. – Kyiv : NPU imeni M. P. Dragomanova, 2005. – 33 s.
5. Metodychni rekomendacii' do planuvannja vyhovnoi' roboty z studentamy u vyshhyh navchal'nyh zakladah osvity III – IV akredytacii' // Inform. zb. Minosvity Ukrai'ny. – 1998. – № 17–18. – S. 50–53.
6. Metodychnyj posibnyk kuratora akademichnoi' grupy (osnovni normatyvno-pravovi ta organizacijno-metodychni materialy kuratora akademichnoi' grupy) / uklad.: Je. P. Masjutkin, I. M. Grycajenko. – Melitopol' : Tavr. derzh. agrotehn. akad., 2001. – 81 s.
7. Velykyj psyhologichnyj slovnyk / pid red. : B. R. Meshherjakova. – M., 2003. – 672 s.

***Shchedrina M.M. SOCIAL PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF THE STUDENT DURING THE PERIOD OF THE ADDAPTATION TO THE STUDIES IN THE HIGHER ESTABLISHMENT.***

*Personal professional development of the future specialist begins at the higher establishment, where his important professional qualities, interests, needs, creative abilities are formed and general level of culture is being developed.*

*The theoretical analyses of the existing approaches to the students adaptation studies problems in the higher institutions is shown in the article. The main problems of adaptation of students to higher education are revealed. The results of the survey of the freshmen are presented and a proposal for improving the adaptation process of the freshmen to the studies in the higher establishment is given.*

УДК 159.9: 37.015.3

О. Ю. ЯНИЦЬКА, О. В. ІВАНЮТА

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗМІСТОВНИХ КОМПОНЕНТІВ  
ВІЗУАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ**

*В статті проаналізовано змістовні компоненти візуального мислення підлітків шляхом використання методики Фідлера. Виділено особливості візуального мислення підлітків, як однієї з складових загальної інтелектуальної діяльності. Науково обґрунтовано специфіку розвитку змістовних компонентів візуального мислення підлітків.*

**Ключові слова:** змістовні компоненти візуального мислення, методика Фідлера, (пiктограма) підлітковий вік, візуалізація.

*В статье диагностированы содержательные компоненты визуального мышления подростков путем использования методики Фидлера. Выделены особенности визуального мышления подростков, как одной из составляющих общей интеллектуальной деятельности. Научно обосновано специфику развития содержательных компонентов визуального мышления подростков.*

**Ключевые слова:** содержательные компоненты визуального мышления, методика Фидлера (пиктограмма), подростковый возраст, визуализация.

**Постановка проблеми.** Візуальне мислення є одним з основних видів інтелектуальної діяльності в підлітковому віці і характеризується певними процесуальними особливостями (здатністю до висування репродуктивних та оригінальних візуальних гіпотез, конструктивною активністю та категоріальною гнучкістю) та наявністю специфічних



операціональних структур (візуальний аналіз та синтез, диференціація та інтеграція елементів образної структури, візуальне аналогізування); його змістовними компонентами є перцептивно-семантичні структури образу світу. Підлітковий період – сензитивним для розвитку візуального мислення, на ефективність якого можна впливати засобами відповідного навчально-розвиваючого тренінгу, розробленого з урахуванням визначених характеристик візуального мисленнєвого процесу.

У вітчизняній психолого-педагогічній літературі відзначається, що особливу роль у розвитку мисленнєвої сфери людини відіграє формування системи значень. З точки зору психології, значення виступає як форма відображення суспільно-історичного досвіду. Саме через систему значень індивід репрезентує образ світу, інших людей, самого себе. Л. С. Виготський вважає найбільш розвиненою формою значення, яка виступає у сфері вербально-логічного мислення, поняття. Однак, ряд дослідників, зокрема Б. Г. Ананьєв [1], Р. Арнхейм [2], Б. Ф. Ломов [3], неодноразово звертали увагу на роль образного сприймання й відображення в процесів організації пізнавальної діяльності. М. О. Холодна [7], а також інші дослідники, які вивчали процес вербально-образного переходу на основі методу піктограм, відзначали, що актуалізація понятійної структури (концепту) вимагає також активізації всієї ієрархії образних структур, починаючи з конкретно-предметних образів і закінчуючи високоузагальненими образними схемами. Тобто концептуальна структура поняття розглядається як така, що має різноманітну, а не тільки вербальну природу.

Розвиток системи значень відбувається не тільки у сфері вербального інтелекту, але й у сфері образного мислення. Цей розвиток відбувається в напрямку від образів-концептів через образи уявлення до образів-концептів. Змістом функціонування візуального мислення як самостійного продуктивного виду мисленнєвої діяльності є побудова образно-концептуальних моделей, що можуть трансформуватися в різноманітні моделі проблемних ситуацій і структури нових знань. При цьому, С.М. Симоненко розглядає [4] образ-концепт, який з'являється на якісно новому рівні узагальнення, як продукт найвищого розвитку наочних форм мислення, що визначило актуальність цієї статті.

**Метою** повідомлення є висвітлення результатів емпіричного дослідження змістовних компонентів візуального мислення підлітків шляхом використання методики Фідлера, яка спрямована на визнання концептуального рівня когнітивних процесів

Дана методика дозволяє виявити деякі індивідуальні особливості візуального мислення як однієї із складових загальної інтелектуальної діяльності. Вибір піктограми Фідлера для вивчення змістовних компонентів візуального мислення був обґрунтований також тим, що дана методика вже використовувалася для вивчення структури і змісту наочних образів Ф.Є.Василюком У процесі дослідження підліткам було запропоновано 20 слів-стимулів для створення візуального образу та його фіксації в пам'яті. Малюнки (піктограми) досліджуваних було класифіковано за такими групами: сюжетні (С) – персонажі та предмети об'єднані деякою ситуацією, або один персонаж, який здійснює певну діяльність; атрибутивні (Ат) – конкретні предмети, пов'язані з даним поняттям - стимулом; метафоричні (Мф) – зображення у вигляді метафор, художньої вигадки; знакові (З) – знаки або символи (букви, цифри, умовні позначки, геометричні форми тощо); абстрактні (А) – лінії, плями, не оформлені в якийсь визначений образ.

Представленість образів згідно даної класифікації в роботах підлітків різних вікових груп показана в таблиці 1. Дані таблиці 1 свідчать, що в піктограмах усіх вікових груп підлітків переважають сюжетні (С) та атрибутивні (Ат) зображення. Так, сумарний показник С + Ат в роботах 10-11-річних становить відповідно 18 малюнків, у підлітків 12 років – 17 малюнків, 13 і 14 років – 16, 15 років – 14 малюнків. Однак більш детальний аналіз розподілу кількості сюжетних та атрибутивних зображень у різних вікових групах досліджуваних виявляє, що одночасно з абсолютним домінуванням частки сюжетних малюнків, яке зберігається в роботах підлітків протягом всього досліджуваного вікового періоду, спостерігається чітка тенденція до зменшення їх кількості та зростання числа атрибутивних образів відповідно до збільшення віку досліджуваних. На третій позиції за кількісним показником знаходяться метафоричні зображення (Мф). Виходячи з даних



таблиці 1, необхідно відзначити, що збільшення кількості даного виду образів теж відбувається відповідно до вікового зростання підлітків (від 1,68 у 10 років до 2,32 у 15 років).

Таблиця 1.

**Середні показники кількості зображень різних видів у виділених групах досліджуваних**

Вікові підгрупи	Види образів					Загальна кількість
	Сюжетні (С)	Атрибутивні (Ат)	Метафоричні (Мф)	Знакові (З)	Абстрактні (А)	
10 років	14,32	3,72	1,68	0,2	0	19,92
11 років	13,8	4,32	1,72	0,16	0	20,0
12 років	11,8	5,8	1,92	0,44	0	19,96
13 років	9,92	6,52	2,08	1,48	0	20,0
14 років	9,2	6,8	2,2	1,72	0,08	20,0
15 років	8,8	5,6	2,32	3,04	0,2	19,96

Наступний вид піктограм складають знаково-символічні зображення (З). Якщо в роботах підлітків молодшої вікової групи (10-11 років) зустрічається 0,2 – 0,16 таких зображень, то піктограми підлітків 15 років містять до 3 малюнків знаково-символічного характеру.

Абстрактні зображення (А) в піктограмах досліджуваних даної вікової групи практично відсутні. Так, у роботах підлітків 10-13 років  $A = 0$ ; у піктограмах підлітків 14 років зустрічаються 2 абстрактних малюнки з 30 робіт; у 15 років – 5 зображень абстрактного характеру.

Отже, загальний аналіз розподілу кількості різних видів зображень згідно даної класифікації виявляє в групах досліджуваних 10-14 років таке співвідношення (від найвищих до найнижчих показників):

$$C - At - Mф - З - A.$$

У роботах підлітків 15 років це співвідношення є дещо іншим:

$$C - At - З - Mф - A.$$

Як вже відзначалося вище, у всіх вікових групах підлітків під час вивчення результатів дослідження виявилася тенденція до одночасного зниження числа сюжетних та зростання кількості атрибутивних та знакових зображень, також спостерігається підвищення активності використання метафоричних образів відповідно до віку досліджуваних.

Для інтерпретації визначених нами закономірностей розподілу вказаних видів піктографічних зображень у роботах підлітків як показників формування та співвідношення різних змістовних компонентів візуального мислення необхідно враховувати загальні психологічні особливості інтелектуального розвитку на даному етапі онтогенезу.

З точки зору сучасних досліджень [2; 5; 7] онтогенетичного розвитку інтелектуальної сфери, у мисленні індивіда існують два коди: вербальний та образний. Але їх функціонування не є ізольованим. Навпаки, воно відбувається у взаємодоповненні та взаємопроникненні. Тобто формування складних процесів переробки інформації, що здійснюються за допомогою таких мисленневих операцій, як аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування тощо, відбувається як на рівні вербального, так і візуального мислення; при цьому поняття та наочні образи виступають як різні форми інтелектуальної діяльності, яка спрямована на розв'язання однієї задачі – відображення зв'язків і відношень між об'єктами, але реалізується різними засобами. Отже, у процесі загального розумового розвитку індивіда спостерігається паралельне функціонування різних видів мисленневої діяльності, які проходять у своєму формуванні певні етапи від нижчого до вищого рівня.

Усі слова-стимули, використані в процедурі дослідження, можна розподілити відповідно до понять, які вони позначають, за такими групами:



1. Конкретні: важка робота, смачна вечеря, темна ніч, дівчинці холодно, хвороба, переможець, зустріч. Цю групу утворюють слова та словосполучення, що позначають конкретні події, явища, предмети, фізичний стан людини.

2. Абстрактні:

- абстрактно-конкретні: розвиток, рух – ці слова можна використовувати для позначення як абстрактних, так і конкретних явищ;
- модальні: страх, радість, смуток.
- загальнолюдські цінності: добро, зло, справедливість, щастя;
- любов, дружба (слова, які можуть позначати як загальнолюдські цінності, так і взаємовідносини людей (соціальні поняття)).

3. Соціально значущі поняття: веселе свято, сміливий вчинок (пов'язані із соціалізацією особистості).

Для більш повного якісного аналізу зображень, створених підлітками, було використано таку додаткову класифікацію піктограм:

1. Стандартні образи (Ст) – образи, що зустрічаються більше ніж у 20 % робіт.
2. Оригінальні образи (Ор) – одна робота з 30.
3. Образи, що повторюються (П) – займають середнє положення між Ст і Ор.

Як ми відзначали раніше, у роботах підлітків усіх вікових груп спостерігається тенденція до зменшення кількості сюжетних малюнків і зростання числа атрибутивних, метафоричних та знакових зображень. За своїм змістом сюжетні малюнки є найбільш розгорнутими, насичені значною кількістю деталей, у той час як атрибутивні та знакові піктограми є менш «об'ємними», більш «лаконічними» щодо графічних засобів передачі змісту.

Проаналізуємо, як виявляється дана закономірність у процесі образного кодування вербальної інформації, здійсненого підлітками різного віку. Розглянемо характер образної трансформації зображення поняття «важка робота» в різних вікових групах. У роботах підлітків 10-11 років переважають малюнки, які відображають суб'єктно-дійовий зміст даного поняття: людина виконує конкретну роботу, наприклад, копає. У 12-13 років підлітки зображують людину з лопатою, яка не виконує ніяких дій. Підліткам 14-15 років для візуальної фіксації поняття «важка робота» достатньо намалювати тільки лопату.

Тобто спостерігається зменшення кількості змістовних компонентів у малюнках підлітків різного віку, яке відбувається наступним чином:



Хоча перших два зображення формально підпадають під категорію сюжетних, практично тільки перше з них є дійсно таким. Якщо малюнок «людина копає» відображає процес активної взаємодії суб'єкта з об'єктом (сюжет), то на малюнку «людина з лопатою» акцент зміщується з самої дії на її атрибут. Зображення людини як пасивного суб'єкта в даному випадку не має ніякого інформаційного значення. Таким чином, ми можемо так описати трансформацію образного кодування поняття «важка робота» в підлітковому віці:

$S \rightarrow At/C \rightarrow At.$

Тенденція до спрощення зображень спостерігається в піктограмах практично всіх вербальних стимулів. Для підтвердження даної закономірності розглянемо ще одне поняття, наприклад «справедливість». В ілюстраціях всіх підлітків до цього слова домінує тема рівності. Однак візуалізується це значення в кожній віковій групі по-різному:



Вікові підгрупи		
10-11 років	12-13 років	14-15 років
Троє людей. Той, що посередині, ділить яблуко між двома іншими	Дві половинки яблука	Математичний знак «←»
<b>С</b>	<b>Ат</b>	<b>З</b>

Також яскраве прагнення до лаконізації образних засобів спостерігається в роботах на тему «смуток» (або «радість»):

Вікові підгрупи		
12-13 років	12-13 років	12-13 років
Учень тримає щоденник з «2» і «5»	Щоденник з «2» («5»)	«2» («5»)
<b>С</b>	<b>Ат</b>	<b>З</b>

Виявлені закономірності трансформації зображень, яка здійснюється в процесі візуалізації понять підлітками різних вікових груп, дозволяють зробити висновок, що в підлітковому віці відбувається активний розвиток концептуального рівня образного мислення, який включає вміння аналізувати значення, абстрагуватися від індивідуального досвіду, за допомогою аналізу та синтезу відділяти головне від другорядного. Зменшення кількості сюжетних і зростання атрибутивних та знакових зображень є свідченням процесів трансформації смислових структур образного мислення, які є базисом для переходу на якісно новий рівень функціонування даного виду мислення, змістом якого стане побудова візуальних концептуальних моделей. Характерні ознаки процесу активного формування особистості саме в підлітковому віці яскраво простежуються на матеріалі даних, які являють вплив змістовних компонентів понять на чуттєву сферу досліджуваних різного віку, що здійснюється в процесі використання вербальних стимулів.

Розглянемо зміст малюнків, в яких відображено індивідуальні особливості світосприймання, особисті почуття людини через змалювання суб'єктивного досвіду досліджуваних. Провідна роль процесу соціалізації у формуванні особистості підлітка яскраво простежується на прикладі візуалізації таких вербальних стимулів, як «радість» і «смуток». Ці поняття пов'язані з емоційним світом людини і тому мають модальний характер. Для піктографічної передачі цих понять більшість підлітків використали асоціативний метод, тобто малюнки, що відтворюють дані поняття, зображують в основному ситуації або предмети, що викликають відповідні емоції. Важливо відзначити також той факт, що для фіксації цих емоцій підлітки скористалися сюжетами з власного життя. Так, у молодшому підлітковому віці (10-11 років) переважають мотиви, пов'язані з навчанням, тому найбільш типовими (Ст) є зображення щоденника з «п'ятірками» (радість) або з «двійками» (смуток). У роботах підлітків середнього віку (12-13 років) зменшується відсоток малюнків такого типу, у старших підлітків (14-15 років) вони практично відсутні. Проте в роботах підлітків 12-13 років починають домінувати образи, що відображають особистісний життєвий досвід, взаємовідносини з людьми. У малюнках підлітків даного віку з'являються мотиви смерті, втрати близької людини або тварини, самотності, розлуки. У старших підлітків спостерігається зростання кількості образних, романтичних, можна навіть сказати, поетичних сюжетів (Мф-Ор): лист, що падає з дерева; кіт під дощем; плачуча верба; баба біля розбитого корита. Такі образи свідчать про те, що у підлітків з'являється здатність вийти за межі суб'єктивного досвіду, абстрагуватися від нього, піднятися до рівня загальнолюдських цінностей, метафор. У той самий час кількість стандартних образів, таких як сльози, сумна міміка (смуток) або посмішка, веселе обличчя (радість) залишається практично на одному рівні в усіх вікових групах. Важливо відзначити також роботи, які виявляють активну орієнтацію підлітків на «дорослість». Це малюнки, які містять зображення алкогольних напоїв та цигарок. У піктограмах підлітків 10-11 років такі



зображення відсутні. Для передачі поняття «веселе свято» сюжет застілля (Ст) використаний у 40 % від загальної кількості робіт. Однак на малюнках молодших підлітків стіл або порожній, або на ньому зображено посуд чи святкові страви (торт тощо). Зображення спиртних напоїв як атрибутів «веселого свята» починають з'являтися в роботах 13-річних. У малюнках старших підлітків їх кількість зростає. Цікаво зауважити, що зображення пляшки зі спиртним однаково активно використовувалось як для позначення смутку, так і радості.

Інший бік розвитку особистості підлітка полягає в прагненні до пізнання себе, до самореалізації. Саме в цьому віці формується усвідомлення себе не тільки як члена суспільства, соціальної групи, але і як особистості. Проблема самоствердження, активного пошуку власного «Я» яскраво відображена в малюнках-ілюстраціях поняття «сміливий вчинок». Так, у роботах підлітків 10-11 років абсолютна більшість (95%) сюжетів пов'язана з мотивами порятунку, допомоги. Стандартні образи: врятування з води або з вогню. Зустрічаються також сюжети, що змальовують допомогу слабким, немічним (П): людина переводить сліпого через дорогу, подає милостиню жебраку, захищає іншу людину (часто дівчину) від кривдників. Третє місце за кількістю зображень посідає тема піклування про тварин (П): дерево з годівничкою, шпаківнею тощо. Якщо в роботах молодших підлітків переважають образи, пов'язані з самопожертвою, безкорисливістю, тобто їхній «сміливий вчинок» з повним правом можна назвати «благородним вчинком», то в піктограмах підлітків 13 років з'являється тематика особистої хоробрості, героїзму. Вона виявляється в таких сюжетах (П), як лицар у латах; людина з мечем або з луком; людина з гранатами кидається під танк. В основному це образи, взяті з літератури або історії, і які не відповідають власному досвіду підлітка, але при цьому займають певну позицію в ієрархії його моральних цінностей. На противагу підліткам середньої вікової групи, які в більшості змальовували «чужий» героїзм, у роботах підлітків 14-15 років спостерігається значне збільшення кількості сюжетів, що свідчать про прагнення до самореалізації. Це зображення ситуацій, в яких підлітки можуть випробувати себе, які допомагають виявити здібності людини, розкрити її потенціал (П): стрибок з парашутом; перехід по мосту над прірвою; стрибок у воду з висоти. Незвичайні сюжети (Ор) зустрічаються в роботах 15-річних: пограбування магазину (С.А.), самогубство (Н.С.).

Як бачимо, одні й ті ж самі вербальні стимули викликають неоднакову чуттєву реакцію в різних вікових групах підлітків. Д.І.Фельдштейн, досліджуючи мотиваційну сферу діяльності підлітків, відзначає, що тоді як головним мотивом 10-11-річних виступає потреба у визнанні з боку інших людей, суспільства («я з усіма»), у 14-15 років на перший план виходить мотив самовизначення, самореалізації («хто я?»). Як вже відзначалося вище, мотиваційна сфера підлітка не є статичною – навпаки, саме цей онтогенетичний період характеризується активною перебудовою її компонентів. Саме тому однаковий стимульний матеріал викликає специфічну реакцію в різних вікових групах підлітків. На думку Д. І. Фельдштейна [6], на кожному етапі розвитку особистості, із зміною соціальної позиції, відбувається змістовна зміна мотиваційного комплексу. Причому в усіх випадках широке розгортання позиції дитини по відношенню до суспільства виступає необхідною умовою інтенсифікації її психічного, у тому числі й інтелектуального, розвитку, забезпечуючи відкритість, спрямованість на суспільство.

Отже, завдяки якісним змінам, які відбуваються у внутрішній структурі особистості, активному розвитку психіки підлітка, інтенсивному формуванню образу світу, візуальне мислення учнів 10-15 років здійснює такий якісний стрибок, який дозволяє значно розширити межі сприймання і уявлення. Тобто з допомогою розвиненого візуального мислення людина долає просторову та часову обмеженість сприймання. Аналізуючи результати дослідження за методикою Фідлера, ми дійшли висновків щодо характерних особливостей розвитку змістовних компонентів візуального мислення підлітків.

1. Абсолютне домінування сюжетних та атрибутивних зображень у роботах усіх груп досліджуваних свідчить, що репрезентація об'єктів та явищ навколишнього світу у свідомості підлітків здійснюється переважно у вигляді образів-уявлень.



2. Поява та поступове зростання кількості знаково-символічних зображень вказує на активний розвиток інтелектуальної сфери підлітків, у тому числі й здатності до відображення зв'язків і відношень об'єктів реальності за допомогою образного кодування, що, у свою чергу, є основою формування концептуального рівня візуального мислення.

3. У підлітковому віці відбувається значне збагачення образу світу шляхом розширення індивідуальної системи значень через сприймання й засвоєння загальнолюдських категорій; з'являється вміння абстрагуватися від особистісного досвіду.

4. Наявність достатньої кількості малюнків, в яких відображені моральні орієнтири та індивідуальні цінності підлітків, свідчить про значний вплив мотиваційної сфери особистості на процеси сприймання, інтелектуальної обробки та репрезентації об'єктів, явищ і зв'язків дійсності.

Таким чином, встановлені особливості розвитку змістовних компонентів візуального мислення підлітків дають можливість вирішити основні показники його розвитку, з урахуванням яких розробити програму їх розвитку у дітей підліткового віку. Теоретичні положення, експериментальні результати, висновки й рекомендації можуть бути цікавими для студентів та аспірантів психологічних факультетів, а також можуть бути корисними в роботі психологів-практиків у системі шкільної освіти.

### Список використаних джерел

1. Ананьев Б. Г. Психология чувственного познания / Б. Г. Ананьев. – М. : Наука, 2001. – 279 с.
2. Арнхейм Р. Визуальное мышление [Электронный ресурс] / Р. Арнхейм. – Режим доступа : <http://www.psychology-online.net/articles/doc-1465.html>
3. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологи / Б. Ф. Ломов. – М. : Директ-Медиа, 2008. – 1174 с.
4. Симоненко С. М. Психология визуального мышления: стратегіально-семантичний підхід / С. М. Симоненко. – ПНЦ АПН України, 2005. – 320 с.
5. Розенфельд М. Я. О структуре чувственного образа в структуре личностного значения / М. Я. Розенфельд // ВЕСТНИК ВГУ. Серия: Филология. Журналистика, 2009. – № 1. – С. 95–98
6. Фельдштейн Д. И. Психология развития человека как личности / Д. И. Фельдштейн // Избранные труды : в 2-х т. / Д. И. Фельдштейн. – М. ; Воронеж : Изд-во Моск. психол.-соц. ин-та ; МОДЭК, 2005. – 566 с. + 455 с.
7. Холодная М. А. Психология интеллекта: парадокси исследования / М. А. Холодная. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб. : Питер, 2002. – 272 с.

### References

1. Ananiev B. H. Psykholohyia chuvstvennoho poznanyia / B. H. Ananiev. – М. : Nauka. – 2001. – 279 s.
2. Arnkheim P. Vyzualnoe myshlenye [Electronic resource] / P. Arnkheim. – Access mode: <http://www.psychology-online.net/articles/doc-1465.html>
3. Lomov B. F. Metodolohycheskye y teoretycheskye problemy psykholohy / B. F. Lomov – М. : Dyrekt-Medya, 2008. – 1174 s.
4. Symonenko S.M. Psykholohiia vizualnoho myslennia: stratehialno-semantychnyi pidkhid / S. M. Symonenko. – PNTs APN Ukrainy, 2005. – 320 s.
5. Rozenfeld M. Ia. O strukture chuvstvennoho obraza v strukture lychnostnoho znachenyia / M. Ya. Rozenfeld // VESTNYK VHU. Seryia : Fylolohyia. Zhurnalystyka, 2009. – № 1. – S. 95–98.
6. Feldshtein D. Y. Psykholohyia razvytyia cheloveka kak lychnosty / D. Y. Feldshtein : yzbrannyye trudy : v 2 t. – М. ; Voronezh : Yzd-vo Mosk. psykhol.-sots. yn-ta : MODЭК, 2005. – 566 s.+ 455 s.
7. Kholodnaia M. A. Psykholohyia yntellekta: paradoksy yssledovanyia / M. A. Kholodnaia – 2-e yzd., pererab. y dop. – SPb. : Pyter, 2002 – 272 s.



**O. Yu. Yanytska, V. Ivaniuta PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF MEANINGFUL COMPONENTS OF THE TEENAGERS' VISUAL THINKING**

*The article deals with diagnosing of content components of adolescents' visual thinking by Fiedler technique that allowed to allocate peculiarities of adolescents' visual thinking as one of the components of the general intellectual activity. The specificity of content components of adolescents' visual thinking is scientifically substantiated.*

**Keywords:** content components of visual thinking, Fiedler technique (icon), adolescence, visualization.

УДК 159. 922

О. Ю. ЯНИЦЬКА

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ АВТОРИТЕТУ  
ВИКЛАДАЧА**

*У статті розкрито актуальні проблеми формування та зміцнення авторитету викладача: зменшення психологічної дистанції зі студентами; підвищення загальної культури та інтелігентності викладача; розширення знань з педагогіки та психології вищої школи; впевненість у важливості проблем, які розв'язуються під час лекційних занять та встановлення безпосереднього контакту з аудиторією (розмовна манера викладу, доброзичливе ставлення до запитань студентів під час лекції тощо), відсутність вікової та професійної деформації.*

**Ключові слова:** авторитет, спілкування, ідеал, психологічна дистанція, мимовільне наслідування, професійна деформація.

*В статье раскрыты актуальные проблемы формирования и укрепления авторитета преподавателя: уменьшение психологической дистанции со студентами; повышение общей культуры и интеллигентности преподавателя; расширение знаний по педагогике и психологии высшей школы; уверенность в важности проблем, которые решаются во время лекционных занятий и установления непосредственного контакта с аудиторией (разговорная манера изложения, доброжелательное отношение к вопросам студентов во время лекций и т.д.), отсутствие возрастной и профессиональной деформации.*

**Ключевые слова:** авторитет, общения, идеал, психологическая дистанция, невольное подражание, профессиональная деформация.

**Постановка проблеми.** В умовах ECTS, коли студенти можуть вибирати викладача, важливу роль відіграє його авторитет. Авторитет підсилює інтерес до предмету, який викладається [1; 2]. Тому сучасному викладачу потрібно докладати зусилля для становлення, зміцнення та підтримання свого авторитету. Цього можна досягти науково обґрунтованими методами та прийомами, якими повинен володіти викладач. Авторитетного викладача студенти мимовільно наслідують, що в подальшому сприятиме продуктивному впровадженню використовуваних методів і прийомів у власну практику та їх творчому розвитку. Однак останні десять років ця проблема менше приваблює вчених ніж раніше; деякі теоретичні аспекти залишаються не достатньо дослідженими; практика навчання студентів потребує викладачів, у яких є не лише професійні знання та компетенції, а й справжній авторитет, який базується не тільки на рольовій позиції.

Проблему формування авторитету педагога досліджували А. Р. Вазієва [1], І. Ю. Зубкова [2], І. А. Зязюн [3], Н. В. Кузьміна [4], С. С. Чабанова [5] та ін. Однак в педагогічних дослідженнях автори наукових публікацій найчастіше звертаються до проблеми авторитету викладача серед учнів, що спонукає нас до нових досліджень.

**Формулювання цілей статті.** Дослідити найбільш актуальні проблеми формування та зміцнення авторитету викладача вузу. Для досягнення мети вирішуються такі завдання: